INTERFAOL O‘QITISH USULLARIDAN FOYDALANIB YAXLIT BICHIMLI YENG KONSTRUKTSIYASINING TAHLILI

Isayeva Ra’no Mardiyevna - Guliston davlat universiteti o‘qituvchisi
Baxodirova Nilufar Sayfiddin qizi - Guliston davlat universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada “Tikuv buyumlarini konstruksiyalash” fanidan ta’lim berishda qo‘llanadigan yangi pedogogik interfaol texnologiyalarida “Interfaol o‘qitish usullaridan foydalanib yaxlit bichimli yeng konstruktsiyasininig tahlili” mavzusidagi mashg‘ulotlarni innovatsion metodlar asosida tashkil etish va o‘tkazish masalasi ko‘rilgan bo‘lib, unda ta’lim tizimini mavjud rivojlanish tendensiyasi talablari asosida zamonaviy pedagogik texnologiyalar tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: Interfaol ta’lim, Ta’lim tizimining modernizatsiyasi, verbal muloqot shakllari, vizual vositalar, konstruktsiya loyihalash, ijodkorlik faoliyati, muammoga asoslangan ta’lim, texnologik vositalar, talabalar, innovatsion yondashuv.

Kirish. Zamonaviy ta’lim sharoitida bo‘lajak mutaxassislarda kasbiy malakalarini shakllantirishda ularning mustaqil o‘rganishi va muammoni hal etishda ijodiy yondashish qobiliyatlarini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Ushbu xususiyatlar ta’lim oluvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish va bilim olishlarini faoliyatini faollashtirish orqali shakllantiriladi.

Ta’lim oluvchilarning ongliligi va faolligini oshirish uchun o‘qitish jarayoni shunday tashkil etishni nazarda tutadiki, bunda talabalar ilmiy bilimlarni hamda ularni amalda qo‘llash metodlarini ongli va faol egallab oladigan, ularda ijodiy tashabbuskorlik va o‘quv faoliyatida mustaqillik, tafakkur, nutq rivojlanadigan bo‘lsin.

Ta’lim oluvchi mustaqil va ijodiy faoliyati obyekt-jarayon va hodisalarni kuzatish, taqqoslash, bir-biridan farqli jihatlarini aniqlash, umumlashtirish kabi xususiyatlar orqali ko‘zlangan maqsadiga erishishi mumkin. Demak fanlarni o‘qitishda ham ta’lim oluvchilarning bilim olish va o‘rganish faoliyati o‘z-o‘zidan faollashmaydi, u eng avvalo aqliy va ongli munosabat natijasida yuzaga keladi.

Biz tomondan o‘tkazilgan izlanishlar va olingan dastlabki natijalar tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, ta’lim oluvchilarning bilim olish faoliyatini faollashtirish orqali ularning bilim imkoniyatlari, ijodiy va mustaqil ishlash qobiliyatlarini hamda amaliy ko‘nikmalarini o‘rganish darajalarini rivojlantirishga erishish mumkinligi aniqlandi.

Ta’lim oluvchilar faoliyatini faollashtirishdan oldin ularning dastlabki bilim darajasi, o‘zlashtirgan bilimlarni amaliyotda qo‘llay olishi ko‘nikmalarni hamda mustaqil ishlash qobiliyatlarini tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Chunki ushbu xususiyatlarni har tomonlama tahlil qilmay turib, talabalarning faol faoliyat ko‘rsatish darajasi haqida fikr yuritib bo‘lmaydi.

Demak, ta’lim oluvchilarning o‘quv-bilish va o‘quv amaliy faoliyatlarini faollashtirishga yo‘naltirilgan faol ta’lim metodlarini o‘rganish, ularning pedagogik texnologiyalar tizimida o‘rni va rolini aniqlash va o‘quv jarayonida qo‘llash

metodikalarini ishlab chiqish ham bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri bo‘lib turibdi.

Agar mashg‘ulotlarda interfaol ta’lim metodlaridan foydalanilsa, talabalar mashg‘ulot davomida faol bo‘ladilar, o‘qituvchi esa, ularga hamkor bo‘lib hisoblanadi. O‘zaro fikr almashish ‘aytida, talabalar ma’lum darajada o‘qituvchi faoliyatining ayrim qismlarini ham bajaradilar, o‘quv guruhi esa, hamjamiyatga aylanadi.

Ta’lim tizimida metod tushunchasiga to‘xtaladigan bo‘lsak uning ma’nosi-ko‘zlangan o‘quv maqsadiga erishish uchun avvaldan belgilangan eng aniq va qisqa yo‘ldir. Tadqiqotlarda metod bir muammoni yechish, biror tajribadan natija olish, bir mavzuni o‘rganish yoki o‘rgatish kabi maqsadlarga erishish uchun bilib tanlangan yoki shunga qarab boriladigan yo‘ldir deb ta’riflanadi.

Ta’lim metodi belgilangan o‘quv maqsadiga kafolatli erishish uchun o‘qituvchi va talabaning o‘zaro hamkorlikdagi faoliyatini tashkil etishning tartibga solinishidir.

Faol ta’lim metodlarisiz qo‘yilgan o‘quv maqsadiga, erishishda bilim olish va o‘rganish faoliyatini faollashtirishga, ta’lim natijalariga erishish qiyin. O‘qituvchi tomonidan bunday faol metodlarni tadbiq etilishi talabalarni mehnat qilishga, diqqatini tortishga o‘z ustida mustakil ishlashga, fikrlashga, izlanishga undaydi, darslarga qiziqishi ortib, qatnashishi faollashadi.

Faol ta’lim metodlarining yuqorida ta’kidlangan ijobiy tomonlari bilan bir qatorda ayrim kamchiliklarni ham aytib o‘tish joizdir. Bularga an’anaviy ta’lim metodlariga nisbatan vaqtning ko‘’ talab qilishi, auditoriyada shovqinning yuzaga kelishi, o‘qituvchidan alohida tayyorgarlik talab qilishi kabilar kiradi.

Faol ta’lim metodlaridan o‘rinli va maqsadli foydalanilganda pirovard natija-ta’lim samaradorligi an’anaviy ta’limdagiga nisbatan har doim yuqori bo‘ladi. Eng asosiysi talabada mustaqil fikrlash, turli masalalarni va muammolarni mustaqil yechimini to‘ish, o‘z-o‘zini nazorat qilish kabi malakalarni shakllanishini ta’minlaydi. Bu esa o‘z navbatida ta’lim muassasasi bitiruvchilarining mustaqil hayotga qadam qo‘yishlarida, mehnat bozorida o‘z o‘rinlarini topishlarida muhim ahamiyat kasb etadi.

Faol metodlar yordamida talabalar o‘z fikrlarini erkin ifodalash axborotlarini tanqidiy qabul qilish, jamoa faoliyatida faol ishtirok etish, o‘z mavqeini mustahkamlash, fikrlarini himoya qilish, haq – huquqlarini anglab yetish kabi imkoniyatlarga ega bo‘ladilar.

Ta’lim oluvchilarning mashg‘ulotlarda mustaqil munozara va fikr yuritishga, ularning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan o‘qitishning faol metodlari va ularni tanlash imkoniyatlari bo‘yicha bir qator nazariy va amaliy ahamiyatiga ega ishlar olib borilmoqda.

Faol metodlardan oqilona foydalanish ta’lim jarayoniga jo‘shqinlik, izlanuvchanlik kayfiyatini baxsh etadi, talabalarda o‘z imkoniyatlariga ishonch va o‘z mehnati natijasidan mamnunlik hissini vujudga keltiradi, bilishga oid qiziqishlarni yanada orttiradi. Bular esa, ta’lim jarayonlarida talabalar shaxsi barkamollashuvining muhim omillari bo‘lib hisoblanishi tabiiydir.

Ushbu fikrlar shundan dalolat beradiki ta’lim oluvchilarning bilim olish, mustaqil ishlash va ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish, ularning ongli faolligi, mustaqilligi va ijodkorligini,o‘quv bilish faoliyati natijasining sifatini xarakterlaydi.

O‘qitishning noan’anaviy faol metodlari qo‘llanilganda o‘qituvchi (ishlab chiqarish ta’limi ustasi) nafaqat mavzu mazmunini talabalarga tushuntirib beradi, balki ularning mustaqil ishlashlari uchun maxsus topshiriqlar tayyorlaydi, mustaqil ishlarni qanday bajarishlarini nazorat qiladi, mavzu bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarini baholaydi.

Fanlardan amaliy ko‘nikmalarni faol metodlar asosida o‘rgatish, asosan mehnatni tahlil qilish orqali amalga oshiriladi, chunki bunday ta’lim qismlari kasbiy–mantiqiy emas, balki harakatlarga yo‘nalgan tarzda kechadi. Ko‘pincha o‘z kasbini, sohasini a’lo darajada egallagan mutaxassislardan misol uchun biror ish tartibini tushuntirib berish so‘ralsa, ular ko‘pincha sergaklik bilan tushuntirishni boshlaydilar, ikkinchi darajali masalalalarga to‘xtalib, qisqa va lo‘nda tushuntirib bera olmaydilar.

An’anaviy ta’limda ham tabiiy ravishda suhbat asosini axborot tashkil etadi. Ammo axborot uzatishning asosiy manbai o‘qituvchining tajribasi bo‘lib, bu jarayonda u yetakchilik, dominantlik qiladi, ya’ni u darsning asosiy vaqtida bilimlarni og‘zaki tarzida o‘quvchilarga yetkazib berishga intiladi. Faollik ko‘rsatish o‘qituvchigagina xos bo‘lib, o‘quvchilar bu vaziyatda sust tinglovchi bo‘lib qoladi. Ularning asosiy vazifasi o‘qituvchini tinglash, zarur o‘rinlarda yozish, savollar bilan murojaat qilinganida javob qaytarish, kam holatlarda (ruxsat etilganidagina) so‘zlashdan iboratdir.

Ta’lim tizimining modernizatsiyasi – jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy ehtiyojlarini, uning malakali kadrlarga, shaxsning esa sifatli ta’lim olishga bo‘lgan talabini qondirish, ta’lim tizimini barqaror rivojlanishini ta’minlash maqsadida mavjud mexanizmning qayta ishlab chiqilishi yoki takomillashtirilishni ko‘zda tutadi.

Lug‘aviy jihatdan **“innovatsiya”** tushunchasi ingliz tilidan tarjima qilinganda (“innovatsion”) “yangilik kiritish” degan ma’noni anglatadi. “Innovatsiya” tushunchasi mazmunan aniq holatni ifodalaydi.

Innovatsion ta’lim (ingl. “innovatsion” – yangilik kiritish, ixtiro) – ta’lim oluvchida yangi g‘oya, meyor, qoidalarni yaratish, o‘zga shaxslar tomonidan yaratilgan ilg‘or g‘oyalar, meyor, qoidalarni tabiiy qabul qilishga oid sifatlar, malakalarni shakllantirish imkoniyatini yaratadigan ta’limdir.

Innovatsion ta’lim jarayonida qo‘llaniladigan texnologiyalar innovatsion ta’lim texnologiyalari yoki ta’lim innovatsiyalari deb nomlanadi.

Ta’lim innovatsiyalari – ta’lim sohasi yoki o‘quv jarayonida mavjud muammoni yangicha yondashuv asosida yechish maqsadida qo‘llanilib, avvalgidan ancha samarali natijani kafolatlay oladigan shakl, metod va texnologiyalar hisoblanadi.

Innovatsion ta’lim – muayyan muddatga mo‘ljallangan, ta’lim jarayoni markazida talaba shaxsi bo‘lib, o‘qitishning zamonaviy shakli, faol o‘qitish metodlari va zamonaviy didaktik vositalarning majmuini ta’lim-tarbiya ishidan ko‘zlangan maqsad va kafolatlangan natijaga erishishga yo‘naltirishdir. Noan’anaviy ta’lim texnologiyasi an’anaviy ta’lim texnologiyasidan farq qilib, talabalarning bilish

imkoniyatlarini rivojlanishiga sharoit yaratadi, mustaqil ishlashlariga alohida ehtibor beriladi, bilish faoliyatlari izlanuvchan va ijodiy harakterga ega bo‘ladi.

Xulosa. Bo‘lajak mutaxassislarda kasbiy bilim, ko‘nikma mahoratlarni shakllantirish bilan bir qatorda ularda axborotlardan mustaqil foydalanish va muammoni hal etishda ijodiy yondashish qobiliyatlari hamda tashkilotchilik ko‘nikmalari shakllanishi ta’minlanishi kerak. Ushbu xususiyatlarini shakllantirishda ta’lim oluvchilarning mustaqil va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish va bilim olish va o‘rganish faoliyatini faollashtirish muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun ham ta’lim oluvchilarining ongli va izlanuvchan o‘quv-bilish faoliyatlarini ta’minlovchi faol ta’lim metodlaridan keng foydalanish hozirgi davrning muammolaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Brown, T. (2009). Design Thinking: Innovatsiya uchun ijodiy yondashuv. Harvard Business Review Press.
2. Kolb, D.A. (2014). Experiential Learning: Tajribaga asoslangan ta’lim. Pearson Education.
3. Petroski, H. (2011). To Engineer is Human: Muhandislikdagi ijodkorlik. Vintage Books.
4. Smith, K.A. (2000). Teamwork and Project Management. McGraw-Hill Education.
5. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim vazirligi. (2023). Muhandislik ta’limida innovatsion metodlar. Tashkent: Fan va Texnologiya.
6. Rashidovich, A. S. (2025). Ijtimoiy tarmoqlarda zamonaviy yoshlarning ijtimoiy munosabatlarini shakllantirish. Formation of psychology and pedagogy as interdisciplinary scienCES, 4(38), 242-245.